

ציפורים בראש: על תחביב הצפרות

שלומית ליפשיץ

מייסדת ומנהלת שותפה במרכז לטיפוח ציפורי הבר בחצר, לומדת לקראת תואר שני בבית הספר פורטר ללימודי הסביבה באוניברסיטת תל אביב. דוא"ל: shlomitlif@gmail.com

משחר ההיסטוריה האנושית כבשו הציפורים את הדמיון האנושי. עם זאת, העניין בצפייה בציפורים כסוג של תחביב ופעילות לשעות הפנאי החל להתעורר רק במאה ה-19 באנגליה ובארצות הברית. במהלך השנים התפשט העיסוק בצפרות למערב אירופה ומשם לעולם כולו. כיום פעילים בעולם עשרות מיליוני בני אדם, העוסקים בתחביב ברמות מחויבות שונות וממניעים שונים. מיקומה הגיאוגרפי הייחודי של ישראל מקנה לה חשיבות בינלאומית בכל הקשור בציפורים ובצפרות, אולם מספר הצפרים החובבים בישראל אינו גדול, ומוערך באלפים בודדים בלבד. המאמר הנוכחי סוקר את ההיסטוריה של התחום – בעולם ובישראל, עומד על הגורמים המניעים אנשים להשקיע מזמנם, מרצם וכספם בתחביב מעניין זה ומסיים בסיפורים אישיים של מספר צפרים ישראליים, המתארים מהי צפרות בעבורם.

מילות מפתח: ציפורים, עופות, צפרות, אורניתולוגיה, טבע, תחביב

הם גם המינים השכיחים בין הציפורים החנוטות שנמצאו בחפירות ארכיאולוגיות במצרים (פז, 1986). הערצת הציפורים איננה מוגבלת למזרח התיכון. האינדיאנים בצפון אמריקה, לדוגמה, קידשו את העיטם לבן הראש ובחרו בו לסמלם (לשם ועמיתיו, 2009).

נוכחותן הבולטת של הציפורים בספרות, באמנות ובדתות השונות מעידה על אלפי השנים שבהן כובשות הציפורים את דמיונם של בני האדם (Prior and Schaffner, 2011). נראה כי מבנה גופן של הציפורים, צבעי נוצותיהן, הצלילים שהן מפיקות ויכולת התעופה שלהן ריתקו את האדם משחר האנושות, עוררו בלבו תחושות של חופש, היעדר גבולות ורוממות הנפש ודרבנו אותנו לצפות בהן וללמוד על אורחותיהן (ואף לנסות לעופף בעצמו, כמובן). הפילוסוף היווני אריסטו (384–322 לפנה"ס) כלל ברשימותיו תיאורים של ציפורים ואורחות חייהן, אם כי חלק מקביעותיו התגלו מאוחר יותר כשגויות (Moss, 2005).

משחר ההיסטוריה האנושית מככבות ציפורים¹ במגוון רחב של תרבויות והקשרים תרבותיים. ביוון הקדומה, למשל, סמלה הכוס² את האלה אתנה ואילו הלילית סמלה את החוכמה. הלילית אף הפכה לסמלם של האלכימאים בימי הביניים (פז, 1986). במיתולוגיה היוונית שימשו ציפורים, בין השאר, כאמצעי לניבוי העתיד (Thompson, 1998). במצרים הקדומה נחשבו ציפורים מסוימות למקודשות. לאל המצרי הורוס (Horus), אל הנקמה ומלך האלים, לדוגמה, ראש של בז (איור 1), בעוד שראשו האל תות (Thoth), אל הכתיבה, הדיבור והחוכמה) הוא כשל מגלן (איור 2). בזים ומגלנים

1 מבחינה זואולוגית נהוג להבחין בין ציפורים, שהן ציפורי שיר, לבין שאר חברי מחלקת העופות, המכונים עופות, אם כי, מבחינת האקדמיה ללשון העברית – אין הבחנה בין שתי המילים. במאמר זה בחרנו להשתמש במילה ציפורים כמילה כוללת לשתי הקבוצות.

2 מין של דורס לילה.

המדעיים הראשונים העוסקים באורניתולוגיה³. הספר פורסם לראשונה ב-1676 בשפה הלטינית, כאשר גרסה מתוקנת של הספר פורסמה בשפה האנגלית ב-1678. הספר ראה אור לראשונה ארבע שנים לאחר מות מחברו, חוקר הטבע Francis Willughby, על ידי John Ray, חברו ועמיתו לצפייה בציפורים באירופה ובאנגליה (Moss, 2005). עבודות בנושא ציפורים שנכתבו לפני פרסום *Ornithology*, כללו מידע שהתקבל ממקורות קדומים ביותר, דוגמת פרסומיו של אריסטו שהוזכרו קודם לכן, וכן הערות שנוספו על ידי מחבריהן. פרסומים אלו תיארו, על פי רוב, את מראה הציפורים ואת המקומות שבהם אפשר לצפות בהן, ועסקו בשאלות כמו: האם הן טובות למאכל? האם יש להן ערך רפואי כלשהו? מהן התכונות האנושיות שאפשר לייחס להן (לדוגמה, הגדרון תואר כציפור אמיצה בעוד שהפרוש תואר כציפור טיפשה). בין דפיהם של פרסומים אלה לא היה נדיר למצוא ציפורים מיתיות ובדיוניות, כדוגמת הפניקס או הגריפין. הספר של Willughby שינה את האופן שבו כותבים על ציפורים מאז ועד היום, והוא מוכר כניסיון הראשון לסיווג ציפורים על פי מאפיינים אובייקטיביים (Whipple library website, University of Cambridge (איור 3).

Prior ו-Schaffner (2011), טוענים שניתן לקשור את פרקטיקת הסיווג, שמהווה אבן בסיס בעבור העוסקים בצפרות, עם האימפריאליזם הסביבתי והקולוניאליזם. לשיטתם, האימפריאליזם עסק בתיאור וסיווג של "אדמות חדשות" ונשען, בחלקו, על תשומת הלב שהעניקו חוקרי הטבע שנילו למסעות הגילוי להבדלים בין מינים שונים של בעלי חיים וצמחים, מתוך מטרה למפות ולהגדיר את האזורים החדשים שהתגלו לעיניהם. לטענת Prior ו-Schaffner, פועל יוצא של השיח הטקסונומי שנוהל על ידי חוקרי הטבע הוא הצגתו של הנוף החדש כפראי, בתולי ולא מיושב. דבר זה הקל, לטענתם, על תהליך ההשתלטות הקולוניאלי האירופי על אדמות ומשאבים זרים.

העניין בצפייה בציפורים כסוג של תחביב החל להתעורר במאה ה-19. ראשוני הצפרים, אשר כונו "אוהבי ציפורים" (bird lovers), אף עסקו בהאכלתן ובהגנה עליהן. מאוחר יותר, במהלך המאה ה-20, נולד הכינוי צפר (bird watcher), המוענק למי שמבחין במורכבות התנהגותן של הציפורים ובאינטראקציות שבין הציפורים לבין בית הגידול שלהן (Jackson, 1999). לעומת זאת, אדם המבחין בציפורים בזמן שהוא מרים במקרה את ראשו לשמיים, אינו מוגדר כצפר. התבוננות בציפורים המוחזקות

ציפורים מזכרות גם במקורות היהודיים, בליווי התייחסות לעובדות זואולוגיות. ירמיה הנביא, לדוגמה, התייחס לאורחות הנדידה של הציפורים: "גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותִרֶ וסוס ועגור שמרו את עת באנה" (ירמיהו, ח, יז). הציפורים המופיעות בפסוק זה נבחרו להופיע יחד בפסוק בשל הדמיון בקולן, בגודלן ובמועדי נדודיהן (דוידוביץ, תשס"ו). בספר איוב אף מופיע פסוק המתייחס לכך שלאדם יש מה ללמוד מציפורים ומהתנהגותן: "מִלְּפָנָיו מִבְּהֵמוֹת אֶרֶץ וּמִעוֹף הַשָּׁמַיִם יִתְקַמְּנוּ" (איוב, לה, יא). אלו הן רק שתי דוגמאות מתוך שפע אזכורים של ציפורים בתנ"ך.

איור 1: האל המצרי הורוס (Horus), בעל ראש בז.

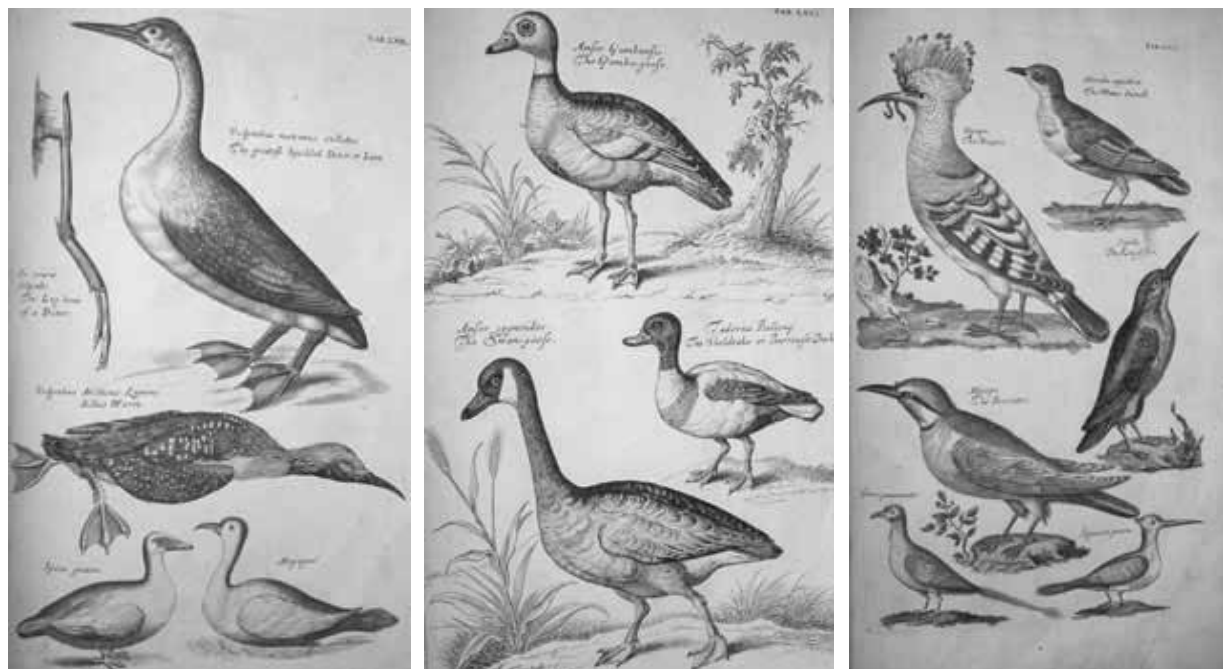

איור 2: האל המצרי תות (Thoth), שראשו כשל מגלן.

ההיסטוריה של הצפרות בעולם

העניין בציפורים קדם, אם כן, לעיסוק בצפרות כתחביב מאורגן וכאמצעי בילוי לשעות הפנאי. האנגלים היו הראשונים לעסוק בצפרות, במהלך המאה ה-17. הספר *Ornithologia libri tres* (המוכר כיום בשם *Ornithology*) הוא אחד הטקסטים

3 מקורו של המונח אורניתולוגיה ביוונית: אורניתוס = עופות, לוגוס = מדע. כלומר, אורניתולוגיה הוא תחום המדע העוסק בחקר העופות.

איור 3: איורים מתוך הספר *Ornithologiae libri tres* מאת Francis Willughby (1676). הספר מכיל 77 איורים, שהתקבלו ממקורות שונים. חלק מהאיורים הועתקו מאוסף האיורים שבבעלות Willughby, ואילו את האחרים הזמין שותפו למסע, Ray, ממאיירים שונים.

העיסוק הממוסד בצפרות מתקיים בארצות הברית ובאנגליה כבר למעלה ממאה שנה. ארגון הצפרות הבריטי, Royal Society for the Protection of Birds (RSPB), אשר נוסד ב-1889, פועל לשימור ציפורים בסביבתן הטבעית. המטרה הראשונית לשמה הוקם הארגון, הייתה להילחם בענף הסחר, שהתקיים באותן שנים, בנוצות ציפורים לצורך קישוט כובעיהן של נשים. אופנה זו הביאה לפגיעה באוכלוסיות רבות של ציפורים בתקופה הויקטוריאנית. בימיו הראשונים היה מורכב הארגון מנשים בלבד, שפעלו למען הנושא בשל סלידתן מכך שגוזלי הציפורים שניצודו לשם מריטת נוצותיהן, הושארו לרעוב למוות בקנים. במהלך השנים התפתח הארגון, וכיום הוא פועל במישורים שונים להגנה ולשימור של ציפורי בר (RSPB website, 2011). בשנת 1905 נוסדה בארצות הברית האגודה על שם Audubon (Audubon Society), שפעילותה מוקדשת לשמירה על הסביבה, ובעיקר לשימור ציפורי בר, באמצעות קידום מחקר מדעי, חינוך ועידוד התארגנויות חברתיות. שמה של האגודה הוענק לה כמחווה הוקרה ל-John James Audubon, אורניתולוג צרפתי-אמריקני וחוקר טבע. Audubon צייר, קטלג ותיאר את הציפורים של צפון אמריקה בספרו *Birds of America*, שפורסם בחלקים בין השנים 1827 ו-1838 (Cooper and Smith, 2010; Moss, 2005).

בשבי, בגני חיות או בבית, אף היא אינה מוגדרת כצפרות (Sali and Kuehn, 2006). על פי La Rouche (2003), על מנת להיות מזוהה כצפר עליך לערוך מסע שאורכו יותר מק"מ וחצי מביתך לצורך הגשמת המטרה העיקרית – צפייה בציפורים, או לערוך תצפיות על ציפורים בקרבת ביתך בתשומת לב, תוך ניסיון לזהותן.

תחביב הצפרות, בצורתו המוכרת לנו היום, נשען, אם כן, על זיהוין והגדרתן של ציפורים במסגרת שאפשר לתארה כ"מדע חובבני" (Prior and Schaffner, 2011). תחביב זה התפשט במהלך השנים למערב אירופה, ובעיקר להולנד, שוודיה, גרמניה ושווייץ (פז, 1986). החל מהמאה ה-19 התפתח מאוד העיסוק בצפייה בציפורים גם בארצות הברית. Florence Merriam Bailey, אמריקנית צעירה, הוציאה לאור בשנת 1889 ספר שנקרא *Birds Through an Opera Glass*, המתאר בצורה קלילה ומלאת הומור כיצד לצפות בציפורים ולזהות אותן. בתקופתה של Bailey הייתה הוצאת הספר מעשה מעורר תמיהה ואף מהפכני. הספר שימש, למעשה, כמגדיר השדה הראשון שנועד לסייע לאנשים מן השורה להתבונן בציפורים בשעות הפנאי, למען הנאתם בלבד. בתקופה זו התעניינו בצפרות בעיקר נשים עשירות, אשר פעלו גם לקידום חקיקה למען הגנה על ציפורים בארצות הברית בתום מלחמת העולם הראשונה (Weidensaul, 2007).

לאחר הקמתם של מוסדות אקדמיים וגופי שמירת טבע בישראל, נוצר המסד לפעילות אורניתולוגית, המחברת איסוף נתונים שיטתי וארוך טווח עם מחקר מדעי (לשם ועמיתיו, 2009). בשנת 1964, לאחר הקמת "רשות הטבע והגנים" (שבעבר כונתה "רשות שמורות הטבע"), נערכו סקרים ארציים לזיהוי ציפורים, דבר שאפשר איסוף נתונים כמותיים על אוכלוסיותיהם של מינים שונים. בשנות ה-70, הצפרות בארץ זכתה לתנופה ניכרת כתוצאה מפעילותם של צפרים צעירים, נמרצים ונלהבים, שתרמו במידה רבה להרחבת היקף הידע בנוגע לציפורי ארץ ישראל (פז, 1986). רבים מצפרים אלה פעילים מאוד גם היום, וממשיכים לתרום מהידע הרב שלהם ולקדם את התחום, בשיתוף עם דורות הצפרים שקמו אחריהם.

באמצע שנות ה-70 גם יצא לאור מגדיר השדה הראשון לציפורי אירופה והמזרח התיכון, שסייע אף הוא בקידום הצפרות בישראל (פז, 1986). מרכז הדורסים, שהוקם על ידי ד"ר יוסי לשם והפך בהמשך ל"מרכז הצפרות הישראלי" הפועל במסגרת החברה להגנת הטבע, חנך צפרים צעירים רבים ומוביל פעולות רבות בתחום גם כיום. הדגם שיצרו פרופסור אמוץ זהבי וד"ר יוסי לשם – של צפר-חוקר-מחנך הוא הדגם שלפיו פועלים מרבית מרכזי הצפרות בישראל.

הצפרות כתחביב

יש הרואים בצפרות תחביב המתאים בעיקר לאינדיווידואליסטים, האוהבים להשכים קום לפני אור ראשון ולתור אחר ציפורים באזורים נידחים. בעבר, צפרים נחשבו כטיפוסים שאינם מצליחים להשתלב בחברה, והכינוי צפר אף שימש לעתים כמילת גנאי (לשם ועמיתיו, 2009). אולם, בעשרות השנים האחרונות הולך וגובר בעולם כולו, ובישראל בכלל זה, העניין בצפייה בציפורים. מעל 100 מיליון איש ברחבי העולם עוסקים כיום בפעילות הקשורה בצפרות. אין מדובר רק באנשי מקצוע, אלא גם באנשים העוסקים בצפרות כתחביב פעיל ורשומים כחברים בארגוני הצפרות שבמדינותיהם. יחד עם זאת, רבים נהנים לצפות בציפורים מבלי שיהיו חברים בארגון כלשהו (לשם ועמיתיו, 2009).

מה עושים הצפרים?

עם הגידול הניכר במספר העוסקים בצפרות כתחביב לשעות הפנאי, התפתחו גם מגוון מונחים, המבחינים בין סוגי הצפרים השונים על פי עיסוקיהם. להלן מספר מונחים בסיסיים: המונחים **birdwatching** ו-**birdwatcher** מתייחסים לפעילות מובנית למחצה, יומיומית, הכוללת זיהוי ציפורים לצורך הנאה אסתטית ונפשית. המונחים **birding** ו-**birder** מוסיפים להגדרה הקודמת

העיסוק בצפרות התפתח מאוד לאחר סיומה של מלחמת העולם השנייה, הן כתוצאה מחיפוש תחומי פעילות חדשים לשעות הפנאי והן כתוצאה מהשתכללותם של אמצעי התצפית האופטיים – משקפות. אמצעי עזר נוספים המשמשים את הצפרים כיום הם מגדירי שדה (מודפסים ואלקטרוניים) ופנקסים ויומנים המשמשים לרישום הציפורים הנצפות והמקום שבו נצפו (Prior and Schaffner, 2011). כמו כן, מאז שנות ה-30 של המאה ה-20, עומדות לרשותם של הצפרים גם הקלטות של קולות ציפורים, העוזרות אף הן בזיהוי המין הנצפה (Brand, 1934). כיום אפשר להאזין לקולותיהן של ציפורים באמצעות מכשירי mp ניידים ואף לרכוש מכשיר בשם Song Sleuth, שמאפשר לזהות ציפורים על סמך דפוס שירתן (Prior and Schaffner, 2011). צפרים חובבים מקדישים משאבים רבים (מאמצים, זמן וממון) בתחביב זה, ושוק האמצעים האופטיים לצפרים, בעיקר משקפות וטלסקופים, הוא בעל מחזור כספי משמעותי (Prior and Schaffner, 2011).

ההיסטוריה של הצפרות בישראל

את מועד תחילתו של תחום הצפרות בישראל אפשר לסמן במחצית השנייה של המאה ה-19. בתקופה זו ביקרו בארץ מספר נוסעים וחוקרים, שהבולט ביניהם היה הכומר הבריטי הנרי בייקר טריסטראם, שהיה חוקר טבע ואורניתולוג. תצפיותיו של טריסטראם, המתועדות בכתביו, וכן אוסף הפחלצים שלו, מספקים מידע יקר ערך על אודות עולם החי בארץ ישראל במאה ה-19. אחריו, בתחילת המאה ה-20, פעל בארץ הזואולוג העברי הראשון, פרופסור ישראל אהרוני, שהקדיש לציפורים מקום נכבד במסעות החקר שערך ובספריו (לשם ועמיתיו, 2009). פעילות אורניתולוגית משמעותית החלה להתקיים בארץ בשנות ה-30 של המאה ה-20, והיא קשורה לשמו של יהושע מרגולין, מייסד המכון הביולוגי-פדגוגי בתל אביב (שלימים התפתחה ממנו אוניברסיטת תל-אביב), שהקדיש את חייו לחינוך לטבע ולאהבת הארץ. במקביל, בעת מלחמת העולם השנייה, נוסד בישראל חוג חובבי טבע מקרב הפקידות הבריטית בירושלים, והתצפיות שאספו חברי החוג הן הבסיס לנתונים המספריים הראשונים על אוכלוסיית הציפורים בארץ (פז, 1986). בתחילת שנות ה-50 היוותה הצפרות מרכיב משמעותי בפעילויות להכרת הטבע בארץ ולשמירה עליו, הודות לפעילותו של פרופסור אמוץ זהבי, שייסד, יחד עם עזריה אלון ובהשראת פרופסור היינריך מנדלסון, את החברה להגנת הטבע (טל, 2006). פרופסור מנדלסון, מחשובי הזואולוגים של ישראל, קידם במשך שנים ארוכות את הצפרות ואת שימור הציפורים כחלק מפעילותו האקדמית והמחקרית (לשם ועמיתיו, 2009).

למקומות שבהם ניתן לאתר ציפורים, ציפורים נדירות שנראו באתר כלשהו, חוויות שונות הקשורות לציפורים וכן בצילומים.

היקף פעילות הצפרות בעולם

מספר העוסקים בצפרות נמצא במגמת עלייה במהלך עשרים השנים האחרונות. מעריכים כי כ-47.7 מיליון בוגרים בארצות הברית (המהווים 21% מכלל האוכלוסייה) השתתפו בפעילויות שונות של צפייה בציפורים במהלך 2006 (Moore et al., 2008). פעילות זו הניבה כמעט 32 מיליארד דולר ממכירת ציוד ושירותים הקשורים לצפרות (Moore et al., 2008). באנגליה, על פי הערכות, פעילים למעלה ממיליון חובבי צפרות, המהווים כשני אחוז מהאוכלוסייה (Cooper and Smith, 2010; Moss, 2005).

תחביב הצפרות כולל מגוון רחב של פעילויות. בין שפע הפעילויות אפשר למנות הצבת מתקנים המשמשים לקינון ומתקנים המיועדים להאכלת ציפורים בחצרות בתים פרטיים, עריכת תצפיות על ציפורים בקרבת מקום המגורים או בטבע, השתתפות בחוגי צפרים ובקבוצות שעוסקות במחקר באמצעות טיבוע ציפורים⁴, צילום ציפורים, "תיירות ציפורים"⁵, השתתפות בכנסים, ימי עיון ופסטיבלים שונים המוקדשים לנושא והשתתפות באירועים המוקדשים לספירה של מיני ציפורים ברחבי העולם. במהלך 30 השנים האחרונות מתקיימת באנגליה ספירה של ציפורים, הנערכת בשיתוף הציבור הרחב. הספירה מכונה Big Garden Bird watch (BGB), ומנוהלת על ידי ה-RSPB. במהלך הספירה נשלחים מידי שנה כחצי מיליון תפסי צפייה (RSPB Big Garden Bird watch website). בארה"ב מתבצעת מידי שנה ספירה של מיני ציפורים בסביבת חצר הבית, המכונה Great Backyard Bird Count (GBBC). הספירה נערכת בשיתוף מספר ארגונים הפועלים למען מחקר והגנה על ציפורי בר (מעבדת קורנל לאורניתולוגיה, אגודת

גם מתן תשומת לב ממוקדת יותר לפרטים, כמו הבחנה בין תת-מינים של ציפורים או זיהוי הציפורים על פי קולן. צפרים מסוג birder אף נוהגים להשתתף באירועי צפרות תחרותיים, הכוללים ספירת ציפורים ועריכת רשימות של מיני הציפורים שזוהו במהלך חייו של הצפר (Life list). **Twitiching** הוא זיהוי ציפורים נדירות או גילוי ציפורים הנמצאות מחוץ לטווח הגיאוגרפי הטיפוסי שבו הן מוכרות (Prior and Schaffner, 2011). את העוסקים בסוג זה של צפרות משווים לעתים לרודפים אחר סערות טורנדו או הוריקנים, בשל התלהבותם מהיבטים של הסביבה שהם נדירים, לא צפויים ונחשבים למעוררי ריגוש, וכן בשל נכונותם לזנוח כל דבר שבו הם עסוקים ברגע שהם מקבלים מידע על אפשרות לאתר ציפור נדירה. שאיפתם של צפרים אלה היא להוסיף כמה שיותר מיני ציפורים לרשימה שהם עורכים במהלך חייהם, ומסכמת את כלל מיני הציפורים שזוהו על ידם (Prior and Schaffner, 2011).

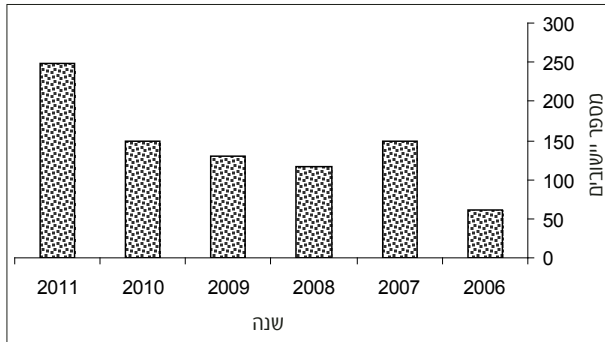
הצפרים השונים נבדלים זה מזה גם בציוד שבו הם משתמשים, כאשר birders ו-twitchers משקיעים, על פי רוב, סכומים גבוהים יותר ברכישת ציוד מתקדם, יחסית ל-birdwatchers (Prior and Schaffner, 2011). הבדל אחר בין סוגי הצפרים הוא הבדל מגדרי. על אף שנשים היוו כ-52% מכלל הצפרים בארצות הברית במהלך 2001 (על פי הסקר הלאומי לדיג, ציד ופעילויות נופש אחרות בטבע – La Rouche, 2003), נשים נוטות להתמקד בתצפיות לא פורמליות, ליד הבית או בחצר, ובהתקנת מתקני האכלה וקינון (Cooper and Smith, 2010), בעוד שגברים נוטים להשתתף באירועי צפרות תחרותיים, הדורשים מיומנות גבוהה בזיהוי ציפורים (Scott et al., 1999). Scott ועמיתיו (2005) אף מצאו שצפרים גברים נטו להתמקד יותר בפיתוח מיומנות זיהוי ציפורים, היו בעלי יותר מגדרי שדה ודיווחו על "רשימות חיים" (Life lists) ארוכות יותר, בהשוואה לנשים. נשים, לעומת זאת, היו ממוקדות ומחויבות יותר למאמצי שימור הנוגעים לציפורים ולבתי הגידול שלהן.

תקשורת בין צפרים

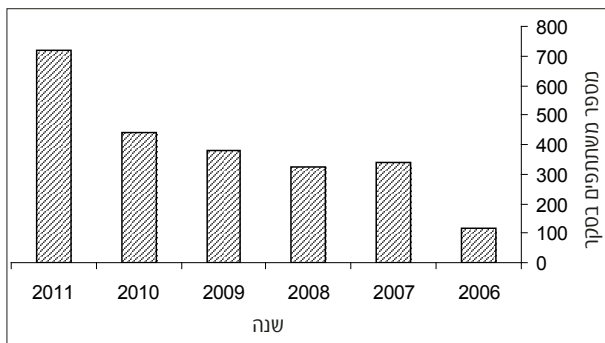
על אף שהצפייה בציפורים מתבצעת בקבוצות קטנות, ולעתים אף על ידי אדם בודד, התקשורת בין הצפרים חשובה לשם קבלת מידע ולשם דיווח ושיתוף אחרים בחוויות תצפית מרגשות. הצפרים בישראל מנהלים ביניהם תקשורת וירטואלית (באמצעות Israbirdnet ובאמצעות פורומים שונים), שולחים מסרונים (SMS) באמצעות טלפונים ניידים ומשתתפים בכנסים, ימי עיון ואירועי צפרות ייחודיים המתקיימים מעת לעת. בעת מפגשים אלה משתפים הצפרים זה את זה במידע הנוגע

4 טיבוע ציפורים הוא פעולה שבה עונדים טבעות לרגלי ציפורים למטרות מחקר. על הטבעת מוטבע מספר סידורי, המאפשר המשך המעקב אחר הציפור באמצעות לכידה חוזרת או באמצעות קריאה ממרחק בעזרת אמצעים אופטיים. חשוב לציין כי כל פעילות הטיבוע ולכידת ציפורים בישראל נעשית אך ורק ברישיון המונפק על ידי רשות הטבע והגנים (מתוך אתר התחנה לחקר ציפורי עמק צרעה, <http://www.jbo.org.il/zoraa%20subsite/ringing%20burds.htm>)

5 "תיירות ציפורים" היא תיירות המבוססת על צפייה בציפורים באתרים שונים ברחבי העולם, לעתים כחלק ממגמה של תיירות אקולוגית/טבע, המתמקדת בנוף ובבעלי חיים. נתונים נוספים בנושא אפשר למצוא אצל לשם ועמיתיו (2009).

גרף 1: מספר היישובים שבהם נערך סקר ספירת הציפורים (http://www.yarbirds.org.il).

גרף 2: מספר האנשים שהשתתפו בסקר ספירת הציפורים (http://www.yarbirds.org.il).

גרף 3: מספר מוסדות החינוך שתלמידיהם השתתפו בסקר ספירת הציפורים (http://www.yarbirds.org.il).

מטיילים בין השנים 2007-2009, על פי לשם ועמיתיו, 2009), אשר מבקרים באתר בעיקר לצורך צפייה בציפורים. בנוסף, כ-100,000 תלמידים עסקו בפעילות צפרות חינוכית ובסוורים באתרי צפרות בארץ במהלך העשור האחרון, ואתר האינטרנט המגבה את תוכנית הלימודים "הציפורים הנודדות אינן יודעות גבולות" (www.birds.org.il), העוסקת בנדידת ציפורים ומיועדת

Audubon והארגון הקנדי (Bird Studies Canada), ובמהלכה נשלחים מדי שנה כ-90,000 טפסים שבהם מתועדת צפייה בציפורים (Great Backyard Bird Count website). ספירה נוספת של מיני ציפורים, הנערכת בארצות הברית החל משנת 1900, מנוהלת על ידי אגודת Audubon. ספירה זו מתבצעת במהלך חג המולד ומכונה Christmas Bird Count (CBC) (Cooper and Smith, 2010; Moss, 2005).

Leahy (2004) מצביע על הבדלים מעניינים בין צפרים אמריקנים לצפרים אירופאים. לטענתו, צפרים אמריקנים הם תחרותיים יותר, מתמקדים בספירת מיני הציפורים שהם מזהים ונוטים להתעקש על כך שיפנו אליהם בתואר birder. לעומתם, הצפרים האירופאים מתמקדים יותר בשיפור מיומנויות זיהוי ציפורים בשדה, בתנאי שטח ומזג אוויר קשים.

היקף פעילות הצפרות בישראל

מיקומה הגיאוגרפי הייחודי של ישראל – צומת המחבר שלוש יבשות ונמצא בין השבר הסורי-אפריקני לחופי הים התיכון – מקנה לה חשיבות בינלאומית בתחום מחקר נדידת הציפורים, ושם אותה במקום מרכזי על מפת הצפרות העולמית. כתוצאה ממיקומה הייחודי של ישראל, למעלה מ-500 מיליון ציפורים חולפות בה, במהלך הנדידה, פעמיים בשנה. בישראל גם מגוון מינים יוצא דופן, יחסית לשטחה המצומצם – אפשר לצפות בה בכ-540 מינים שונים של ציפורים (לשם ועמיתיו, 2009). עם זאת, מספר העוסקים בתחביב זה בישראל אינו גדול באופן יחסי. לשם ועמיתיו (2009) מעריכים שמרבית תושבי ישראל מגדירים עצמם כחובבי טבע, בעוד שאלפים בודדים מגדירים עצמם כצפרים. כמדד למידת העניין שמגלה הציבור בישראל בציפורים אפשר לבחון את נתוני מיזם "ספירת ציפורי הבר בחצר", הנערך אחת לשנה, החל משנת 2006, ומנוהלת על ידי "המרכז לטיפול ציפורי הבר בחצר הבית". במסגרת המיזם מתבקשים אנשים מכל רחבי הארץ, הן אנשים פרטיים והן תלמידים במוסדות החינוך, לספור את הציפורים במקום מגוריהם. מספר הטפסים המוגש למרכז מדי שנה הוא אמנם מועט יחסית, אך מתוך הנתונים (המוצגים בגרפים 1-3), אפשר לראות שהעניין בצפייה בציפורים הולך וגובר עם השנים (http://www.yarbirds.org.il).

על העניין שמגלה הציבור הרחב בציפורים מעידה גם ההיענות הנרחבת למיזם בחירת הציפור הלאומית, שנערך לרגל חגיגות שנת ה-60 למדינה. למיזם נענו כ-4,000 בתי ספר, 9,500 גני ילדים, יחידות צה"ל והציבור הרחב – סך הכל כ-155,000 איש (לשם ועמיתיו, 2009). עניינו של הציבור הרחב מתגלה גם במאות אלפי המטיילים באגמון החולה (כ-250,000

לקבוצות הספורט הסביבתי, בדומה לשיט קיאקים, טיולים וסקי (Cooper and Smith, 2010).

Sali and Kuehn (2006) זיהו קטגוריות שונות של מניעים המעוררים אנשים לעסוק בצפרות:

- מניעים רגשיים – הרגשות והתחושות המתעוררות בעקבות העיסוק בתחביב: ההנאה מהיציאה מהסביבה העירונית, לחיק הטבע, ההנאה מצפייה בציפורים ומהאזנה לקולותיהן, תחושת תרומה למאמצי שימור הציפורים, הנאה מעיסוק מאתגר ומרגש והתרגעות ובריחה ממטלות היומיום.
- מניעים אינטלקטואליים – רכישת ידע או שימוש בידע: הוספת מין חדש לרשימת הציפורים שזוהו על ידי הצפר, רכישת ידע לגבי מאפייני התנהגויות הציפורים ולגבי נידת הציפורים, שיפור מיומנויות זיהוי של ציפורים.
- מניעים פיזיים – מניעים המתייחסים לגוף: עיסוק בפעילות גופנית וטיול למקומות שונים.
- מניעים חברתיים – קשרי הגומלין המתקיימים בין הצפר לאנשים אחרים, בין אם מדובר בקשרים רופפים לצורך שיתוף במידע ובין אם במערכות יחסים אישיות מהותיות יותר: תחרות עם צפרים אחרים באשר לזיהוי ציפורים, שהות במחיצת צפרים אחרים, מפגש עם אנשים חדשים בעלי תחומי עניין משותפים, הנאה מצפרות הנערכת בשיתוף חברי משפחה וקרובים, ולעתים אף לזכרם.
- מניעים רוחניים – חיפוש סובייקטיבי אחר משמעות וערך: "חיבור" עם הטבע או הבריאה, הבנה והערכה טובה יותר של הבורא, חוויה של שלוה, סיפוק צרכים רוחניים.

"מה הביא אותך לעסוק בצפרות? מה זה צפרות בשבילך?"

פנייה לצפרים חובבים בישראל, בשאלות כלליות ביותר, כמו "מה הביא אותך לעסוק בצפרות?" או "מה זה צפרות בשבילך?" הניבה מגוון תשובות מרתקות. בחרנו להביא כאן, כלשונם, את דברי הצפרים, המתארים את השפעת הצפרות על הווייתם וחיייהם.

סקרנות, התרגשות, התפעלות

יהודית קאופמן (פתח תקווה)

אני בעולם הצפרות משחר ילדותי ומאז שאני זוכרת את עצמי בגלל הרבה דברים, שאפשר לסכם אותם במספר מילים: סקרנות, התרגשות והתפעלות.

סקרנות – על שום מה? על שום היעלמותה המסתורית של הציפור בחודשי הקיץ וחזרתה בזמן מדויק בחודשי החורף. היכן שהתה? מאין באה? כיצד יודעת היא את מועד חזרתה?

לתלמידי תיכון, רשם כ-800,000 כניסות בשנה (לשם ועמיתיו, 2009). מנתונים אלה אפשר להסיק, שאף שמספר הצפרים הפעילים בישראל נמוך יחסית, הרי שהעניין שמגלה הציבור הרחב בציפורים אינו זניח כלל.

המניעים לעיסוק בצפרות

העוסקים בצפרות נמנים על קבוצה מגוונת, המאופיינת בשונות רבה בתדירות ההשתתפות בפעילות צפרות, ברמת מיומנות זיהוי הציפורים ובמחויבות לתחביב. ניתן לסווג אחוז קטן בלבד מהעוסקים בצפרות כמשתתפים רציניים ומחויבים לתחביב (Hvenegaard, 2002; Scott et al., 2005).

Bonta (2010) טוען שהעניין בציפורים עשוי ל"הדביק" כל אדם, ולו אף במידה מועטה. טיעונו נסמך על ניסיונו רב השנים בספירת הציפורים של חג המולד, שבה משתתפים גם אנשים שאינם עוסקים בצפרות באופן סדיר במהלך השנה. Bonta מתאר את ההנאה משיטוט בחיק הטבע הכרוך בצפייה בציפורים, יחד עם הריגוש והסיפוק מההיבט התחרותי של ההשתתפות בספירה. ההיבט החברתי מהווה גם הוא גורם משיכה לאירוע.

על פי Bonta, ההנאה מפעילות צפרות נובעת ממספר גורמים עיקריים: ציפייה, חזרה, אסתטיקה וסיפוק. תקופת הציפייה משמשת על מנת להכין את הגוף והנפש לאירוע הצפרות, וכוללת תכנון מפורט ומורכב של מסלולים מועדפים שבהם אפשר יהיה לצפות במספר המרבי של מיני ציפורים. בשלב התכנון יש להתייחס גם לגורמים הקשורים בנגישות המסלולים, במזג האוויר, בזמן הדרוש להגעה לאתרים השונים וכן הלאה. גם ההמתנה הנמשכת עד לרגע איתורן של הציפורים מייצרת סוג של ריגוש בעבור הצפר. המרכיב החזרתי של הפעילויות השונות הכרוכות בצפרות תורם גם הוא להנאת הצפר. ביצוע תצפיות וספירות חוזרות, שנה אחר שנה, תוך ביסוס סוג של מסורת, זיהויה של ציפור השבה לאתר מסוים בעונות הנדידה, צפייה בציפורים המגיעות שוב ושוב לתחנת ההאכלה וכו', כל אלה מרגשים את הצפר החובב וגורמים לו הנאה. המשיכה הבסיסית לאסתטיקה מהווה גם היא מרכיב משמעותי של ההנאה ששואב הצפר מתחביבו. צבען של הנוצות, שירת הציפורים, קריאותיהן, תנועותיהן ודרכי מעופן מספקים לצופה בהן ולמקשיב להן הנאה ושמחה. בסיום תהליך ההתבוננות בציפורים, הצפר שואב סיפוק מהמפגש המשולש המתקיים בינו (כצופה) לבין הציפור(ים) ולבין הנוף באתר שבו מתבצעת התצפית. המרכיב הגיאוגרפי של הצפייה בציפורים תורם רבות לחוויה השלמה והמספקת של הפעילות הצפרית. למעשה, צפרות היא ספורט שכולל גם את המרחב והנוף (Bonta, 2010), ומשתייך

צפרות עושה אותי מאושרת

אורנה שרון (הרצליה)

לו הייתי צריכה לקצר ולסכם למשפט אחד – צפרות עושה אותי מאושרת!

שעות הבוקר המוקדמות, השקט, מחשבות היומיום שמניחות לי, הרגשת בדידות מבורכת. אני בשביל עצמי נטו! בשבילי, צפרות זה להסתובב בטבע לבד, ערה לסובב בכל רגע נתון: לאושת העלים וזיהוי תזוזה קלה על עץ, למעוף חולף, אוזני כרויה לצליל וקול חדש וכל כולי ערה ליופי.

“נפילתי” לצפרות רק לפני שנה וממש במקרה. הגיע אלי מייל שהזמין להצטרף לספירה השנתית של “ציפורי הבר בחצר הבית” וקיבלתי את ההזמנה. עולם חדש נפתח עבורי, למרות שהוא היה שם כל הזמן!

כבר בתצפית הראשונה הבנתי שחויך מבולבל, דרוך וצופית, הידע שלי בעולם הציפורים מוגבל ביותר. אפילו היונה השגרתית התבררה כצוצלת. הבנתי גם שאם אצטרף למישהו בעל ניסיון, אלמד יותר. כך הכרתי את שלומית ליפשיץ ואת קבוצת הסיורים של הרצליה, שאיתם עשיתי את צעדי הראשונים כצפרית. בהמשך הצטרפתי לקבוצות צפרים נוספות ומנסות המסיירות בכל הארץ.

גיליתי שאני חיה כבר 14 שנה בסמיכות לשדות, מרחבים ולטבע פראי, שלא דאגתי עד עכשיו לבלות בו. מאז אני “חורשת” כל שביל וכל פינה בין הרצליה לשפיים, יחד עם רוכבי האופניים, מטיילי הכלבים, הטרקטורונים ורצי הג’וגינג.

הפן הנוסף הוא כמובן האתגר בזיהוי הציפורים. זו מין חידת פאזל, שבה יש לצרף חלק לחלק ולקבל את השלם במגדיר הציפורים. כל זיהוי ציפור חדשה היא תחושת הצלחה קטנה. כמו שאמרתי בהתחלה: צפרות עושה אותי מאושרת!

אני צפר כי זה מעניק לי שלווה נפש

אבי בלומן (רמת גן)

למה אני צפר (ואוהב טבע)? התשובה נמצאת בדבר המשורר: “האדם הוא תבנית נוף מולדתו” (ש. טשרניחובסקי), או במקרה שלי, תבנית נוף שכונת הולדתו.

ילדותי עברה עלי בשנות השישים והשבעים, באחת השכונות הצפוניות והמבודדות בתל אביב של אותה תקופה. שכונה הממוקמת בתוך חורשות וגינות, ובין שדות, פרדסים ומטעים נטושים. בבקרים הייתי מתעורר עם שירת הציפורים ובערב שומע לפני השינה את יללות התנים. בכל בוקר שבת הייתי מתעורר לקולות הציפורים, יחד עם השקט של שבת בבוקר ורצונם של בני הבית לשנת בוקר שבת מענגת. נהגתי לשכב במיטה, להביט באור החודר ומתעצם מבעד לחרכי התריס

היצר הזה לדעת את התשובות מנקר במוח ומהווה את הדחף לרכוש עוד ועוד ידע בנושא, ורצון לטבוע, כך ממש, בתוך הספרים וים האינפורמציה שניתן למצוא.

התרגשות – על שום מה? היש דבר מרגש יותר מדורס ענק המרחף בדאייה איטית ומלכותית אל מול עיניך? הרי זהו מראה שמאיץ בי את הדופק. בז נודד הצולל במהירות של 300-400 קמ”ש בצלילה אנכית, תוך הימלטות מהתנגשות בקרקע ברגע האחרון – אלו דברים העוצרים את נשימתי. מראה של אלפי שקנאים בענני נדידה, או עשרות תרמיקות וגלישות של עיטי חורש, עשרות אלפי פרטים הבאים ב-5-10 דקות דחוסות ביום אחד של נדידת הסתיו אל מול ביתי – אלו הם רגעי שיא השווים המתנה של שנה שלמה לאותו יום, 364 ימים ארוכים ומלאי געגוע.

התפעלות – על שום מה? היש עוד בעל חיים היודע לקלוע קן שהוא יצירת אומנות המדהימה כל כך בדיוק שלה? ומה גודלו של בעל חיים זה? בדרך כלל לא יותר מ-20-10 ס”מ! ומה גודל מוחו? קטן מאוד. החיזור של הזכרים אחר הנקבות, הדרכים שבהן הזכרים נוקטים על מנת להרשים את הנקבות – המתנות, הצבעים, השירים, הריקודים – מעוררים התפעלות ותהייה על היצירתיות ומגוון האפשרויות. המסירות של זוג ציפורים המגדל גוזלים שזה עתה בקעו: אלפי גיחות להבאת מזון, התאמת המזון לגיל הגוזלים, יכולת מופלאה של לימוד מלאכת הצייד לגוזלים – כל אלה גורמים להתפעלות מהמופלא מאיתנו.

כמו דלק מטוסים לטוסטוס מיושן

רוני לבנה (קיבוץ ברור חיל)

צפרות וצילום הולכים איתי ביחד. ההתחלה הייתה בגיל 12, בצילום, הצפרות הגיעה בצבא ומאז אני on-off מצלם ומצפר. אני נוהג לצפות בציפורים בבוקר, לפני העבודה. אני קם ב-5:30, מצפר כשעתיים ומגיע לעבודה עם כולם, לאחר ש”הסנפתי” מעט טבע. זה כמו דלק מטוסים לטוסטוס מיושן. לפעמים, בזמן הנסיעה בבוקר, אני רואה ציפורים, ואז שולף את המשקפת והמצלמה. אחרי עשר דקות אני חוזר להמשך הנסיעה, מלא בשמחה על האפשרות לצפר תוך כדי נסיעה לעבודה. פעם ראיתי בדרך עיט שמש עומד ליד הכביש. זה נחמד ולא יומיומי, אבל לא משתווה ל”חארכה” שדפקתי על הכביש הראשי כשראיתי שעומדת לידו עזניה שחורה. למזלי לא הייתה משאית מאחורי... המצלמה הצמודה נשלפה והצילומים הפכו לאגדה. סיפור כזה מדביק לי חיוך להרבה זמן.

הצפרות מובילה אותי לטיולים, חוויות וזיכרונות שהחיים מתובלים בהם. ציפורים וטבע עושים לי שמח, הם גם המפלט מ”השעמום של היומיום”.

עבר אותי אז רטט של שמש.
אמרתי מילים של שלום.
מילים שאמרתי אמש לא אומר עוד היום.
(בתן זך – ציפור שנייה)

השחף המגביה עוף הוא זה המרחיק ראות.
(ג'ונתן ליווינגסטון – השחף, ריצ'רד באך)

לצפרות הגעתי בעקיפין, בעקבות האהבה הרבה לתחום, שדבקה בבני הבכור עמית גפן ז"ל. עמית נולד לפני 25 שנים ובגופו מחלה נדירה וקשה. דרך הצפרות הייתה דרכו של עמית להתמודד עם קשיי מחלתו. עמית יכול היה לשבת שעות, תוך שהוא מתעלם ממזג האוויר ומהתנאים הסביבתיים ולצפות בציפורים, בשמיים או קרוב לאדמה ואילו. כל תצפית בציפור מיוחדת, כל פרט חדש שראה ותיעד בציוריו, ולאחר מכן במצלמה, הביאו לו שמחה רבה ואולי גם אושר גדול.

בהומור עדין תיאר עמית את פעילות הצפרות שלו עם החברים שרכש בתחום ב"פורום הצפרות הישראלי". ההומור והאושר של עמית והשמחה בהתקדמותו בתחום הצפרות, התפתחו והתעצמו בשנתיים שלמד בבית הספר התיכון ללימודי סביבה שבשדה בוקר, שם רכש חברים חדשים, ילדי טבע ומדבר כמותו, שדיברו בשפתו ואימצו אותו לחברתם. ההמשך היה בשנתיים של שירות לאומי במרכזי הצפרות בכפר רופין ובאגמון החולה.

בסופו של דבר, המחלה גברה על גופו החלש של עמית. עמית נפטר אחרי מאבק קשה, והוא בן 21 בלבד. השמחה שהסב לו העיסוק בצפרות עזרה לו לשרוד בזמנים קשים. אחרי שעמית נפטר אימצתי את אהבת הצפרות כמוטיב חשוב בחיי.

עמית לימד אותי לצפות לשמיים ולחפש שם את הציפור. בעיני, הציפור חופשייה ומאושרת. היא בעלת יכולת מופלאה להתנתק מהאדמה שעליה אנו דורכים. בעזרת מנגנונים מופלאים – כנפיים וזרמי אוויר – היא עוברת ממקום למקום. לעתים היא נודדת כך אלפי קילומטרים.

היום אני סוגר מעגל, חובב צפרות בעצמי ונהנה, כמו עמית, מתצפית מוצלחת, מיוחדת, מעניינת.

בשבילי הצפרות היא מפלט מהעומס בעבודה ובמטלות אחרות, והעיסוק בה מביא לי הרגשה של שחרור ושמחה.

סיכום

בעולם כיום פועלים כעשרות עד מאות מיליוני צפרים חובבים, המשקיעים בצפרות את זמנם ומרצם. צפרים רבים אף משקיעים ממון רב ברכישת ציוד אופטי, מגדירים וכו', וכן בנסיעות בתוך מדינתם ומחוצה לה, כחלק מ"תיירות הציפורים"

ולקשיב לציפורים. ראשונה הייתה ציפור פטפטנית, שהזכירה לי את הדודות הקשישות שלי מדברות במהירות בזמן ארוחה משפחתית. לימים התברר לי שזה קולו של הבולבול ועד היום הוא מזכיר לי קשישה חביבה. מיד אחריו התעוררה והחלה לנגן ציפור שהזכירה לי את תרגולי החלילית של אחותי הגדולה. כמה שמחתי לגלות יום אחד שה"חלילן" המוכשר הוא השחרור.

בוקר אביב אחד פתחתי את החלון וגיליתי זוג חוחית צבעוניות מקננות ממש מתחת לעיני, בעץ אשל צעיר. יומיום עקבתי אחרי המשפחה המתפתחת, וכל יום סיפרתי לבני הבית על התפתחות הקינון, בקיעת הגוזלים, היעלמותו של אחד מהם והמשכתי לעדכן עד שפרחו.

הייתי כבר בסוף כיתה ג' והטבע (לא רק ציפורים) עניין אותי הרבה יותר מלימודים... תגובתו של אבי לא איחרה לבוא. קיבלתי ממנו את הספר ציפורים בישראל, מאת אליעזר שמאלי. זה היה הספר (שני כרכים) הראשון שקראתי בלי ניקוד. התיאורים וההסברים הציוריים על מיני הציפורים ותיאור חוקרי הציפורים ועבודתם שבו את לבי. החלטתי להיות חוקר טבע כשאגדל. התחלתי לנהל יומני תצפית ומעקב אחרי בעלי החיים והציפורים שמצאתי בסביבה, שאותם גם טרחתי לצייר. לא גדלתי להיות חוקר טבע, אבל כבר אז הפכתי, בלי לדעת זאת, לצפר.

היום אני עוסק בצפרות, ובעיקר בצילום ציפורים, בסופי שבוע ובחופשות, מתוך צורך עז להתנתק מחיי העבודה האינטנסיביים והלחוצים. כמה שעות בשבוע ואני כמו סוללה שנטענה מחדש. הצילום מהווה צורך אומנותי אסתטי, והקרבה הפיזית לציפורים, הנדרשת לצורך צילום, מעניקה ריגוש שאין בתצפית רגילה באמצעות משקפת.

אני צפר כי אין בעיני דבר יפה בטבע מציפור דואה בשלווה על רקע נוף מרהיב.

אני צפר כי אין דבר דרמטי ממלחמת הקיום היומיומית של היצורים העדינים אך החזקים האלו.

אני צפר כי זה מעניק לי שלווה נפש.

אני צפר כי אני אוהב לצלם את כל זה וכך לחלוק חוויות עם אחרים.

אני צפר כי.... כנראה שנולדתי צפר.

הרגשה של שחרור ושמחה

אודי גפן (קיבוץ כנרת)

ראיתי ציפור רבת יפי.

הציפור ראתה אותי.

ציפור רבת יפי כזאת לא אראה עוד עד יום מותי.

תמונה 5: ירגזי על מתקן האכלה המכיל בוטנים
(צילום: יהודה כץ)

תמונה 1: תהליך טיבוע (צילום: שלומית ליפשיץ)

תמונה 2: פשוש לאחר הטיבוע (צילום: יהודה כץ)

תמונה 4: צופיות מסביב למתקן המכיל מי סוכר
(צילום: אלישע דביר)

תמונה 3: דרוור בית ב"אמבט רחצה" (צילום: יהודה כץ)

- Cooper, C.B. and Smith, J.A. (2010). Gender patterns in bird-related recreation in the USA and UK. *Ecology and Society*, 15(4), 4.
- Great Backyard Bird Count website: <http://www.birdsource.org/gbbc/index.html>
- Hvenegaard, G. T. (2002). Birder specialization differences in conservation involvement, demographics and motivations. *Human Dimensions of Wildlife*, 7, 21–36.
- Jackson, J. (1999, December). Century of birdwatching. *Birder's World Magazine* (now *BirdWatching Magazine*).
- La Rouché, G.P. (2003). Birding in the United States: A demographic and economic analysis. Addendum to the 2001 national survey of fishing, hunting, and wildlife-associated recreation (Report 2001-1). Washington DC: U.S. Fish and Wildlife Service, Division of Federal Aid. In: Sali, M.J.G. and Kuehn, D.M. (2006). Gender-based motivations of non-residential birdwatchers in New York State: A qualitative study. *Proceedings of the 2006 Northeastern Recreation Research Symposium*. 318-325.
- Leahy, Y. (2004). *The Birdwatcher's Companion to North American Birdlife*. New Jersey: Princeton University Press.
- Moore, R.L., Scott, D. and Moore, A. (2008). Gender-based differences in birdwatchers' participation and commitment. *Human Dimensions of Wildlife*, 13, 89-101.
- Moss, S. (2005). *Everything You Always Wanted to Know About Birds But Were Afraid to Ask!*. London: Christopher Helm.
- Prior, P. and Schaffner, S. (2011). Bird identification as a family of activities: Motives, mediating artifacts, and laminated assemblages. *Journal of the Society for Psychological Anthropology*, 39(1), 51-70.
- RSPB (2011). Available at: <http://www.rspb.org.uk/about/whatwedo/>
- Sali, M.J.G. and Kuehn, D.M. (2006). Gender-based motivations of non-residential birdwatchers in New York State: A qualitative study. *Proceedings of the 2006 Northeastern Recreation Research Symposium*, 318-325.
- Scott, D., Baker, S.M. and Kim, C. (1999). Motivations and commitments among participants in the Great Texas Birding Classic. *Human Dimensions of Wildlife*, 4(1), 50-67.
- Scott, D., Cavin, D., and Lee, J. H. (2005). Serious involvement in birdwatching: An exploration of gender differences. *Leisure Research Symposium. San Antonio, TX. October 20–21, 2005*.
- Thompson, E.C. (1898). Birds in "The Iliad". *Birds and All Nature*, 4(6). Available at: <http://www.birdnature.com/dec1898/dec1898.html>.
- Weidensaul, S. (2007). *Of a Feather: A Brief History of Birding*. Orlando: Harcourt.
- Weiss, F.A. (1960). Discussions. *American Journal of Psychoanalysis*, 20, 155-158.

המתפתחת. יש הצופים שבעשרות השנים הקרובות יחול גידול משמעותי נוסף במספר העוסקים בצפרות, עקב הגידול הצפוי באוכלוסיית המבוגרים בעולם המערבי. צפייה בציפורים עשויה לשמש בעבור אוכלוסיית המבוגרים תחביב מתאים לשעות הפנאי בשל היותה כרוכה בפעילות גופנית שאינה מאומצת יתר על המידה (Moore et al., 2008).

המניעים לעיסוק בצפרות הם מגוונים. יש הבוחרים בעיסוק זה מכיוון שהוא מאפשר להם להתרחק מחברת בני האדם ולעסוק בפעילות לבדם בחיק הטבע. יש הפונים לצפרות דווקא מתוך רצון ליצור קשרים חברתיים, הנרקמים בעקבות שיתוף במידע ובחוויות הקשורות לציפורים (Weiss, 1960). הצפרות עשויה גם לשמש אמצעי לשמירה על הבריאות ולרפוי נפשי וגופני כתוצאה מההליכה והשהיה בחיק הטבע, וההנאה מהמראות, הקולות והעיסוק בזיהוי הציפורים (Cooper and Smith, 2010). העיסוק בצפרות מעורר מגוון רחב של תחושות: שמחה, התרגשות, התלהבות, התפעלות, שלווה, סיפוק והנאה אסתטית, ובנוסף – מספקת אפשרות לפעילות אינטלקטואלית. Moss (2005), מצטט את הסופר האמריקני Peattie Donals, Culross, שכתב: "האדם מרגיש את עצמו נעלה לאין שיעור בהשוואה ליצורים האלה, הנמצאים, מבחינה זואולוגית, בדרגה נמוכה ממנו, אבל כל בן אנוש נושא עיניו כלפי מעלה אל הציפורים. הן נדמות לנו כשליחות מעולם אחר, הקיים סביבנו ומעלינו, אך אליו לא נוכל, אנו הכבולים לאדמה, לחדור".

ביבליוגרפיה

- דוידוביץ, ת. (תשס"ו). בעלי החיים במקרא – היבט ערכי וספרותי. תלפיות – שנתון המכללה, יב, 85-95.
- טל, א. (2006). הסביבה בישראל: משאבי טבע, משברים, מאבקים ומדיניות – מראשית הציונות ועד המאה ה-21. תל אביב: הקבוץ המאוחד.
- לשם, י., אלון, ד., אנגל (ג'וחא), י.א.י. וחקלאי, ר. (2009). פיתוח רשת מוקדי צפרות בישראל ותרומתה לסביבה, לתיירות, לחינוך ולמחקר. מכון ירושלים לחקר ישראל, משרד החינוך, המשרד להגנת הסביבה, נגב גליל, משרד התיירות, החברה להגנת הטבע, המרכז הבינלאומי לחקר נדידת הציפורים בלטרון ואוניברסיטת תל-אביב.
- פז, ע. (עורך) (1986). כרך 6: עופות. בתוך: אלון, ע. (עורך ראשי), החי והצומח של ארץ ישראל, אנציקלופדיה שימושית מאוירת. תל אביב: משרד הביטחון והחברה להגנת הטבע.
- Bonta, M. (2010). Ornithophilia: Thoughts on geography in birding. *The Geographical Review*, 100(2), 139-151.
- Brand, A. (1934). *Songs of Wild Birds*. New York: Thomas Nelson and Sons.